

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİNİN 100 İLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ ELMİ SEMİNAR

Hər bir xalqın tarixi yaddaşında unuda bilməyəcəyi, daima anacağı məqamları mövcuddur. Xüsusilə də dövlət müstəqilliyinin elan olunması xalqın həyatının heç vaxt unudulmayan ən önəmli uğurudur. Bu il də Azərbaycan xalqı öz tarixinin çox önəmli, şanlı səhifələrindən birini – 2018-ci il Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illiyini qeyd edir.

Ötən əsrin bu ilinə nəzər yetirsək 1918-ci il mayın 27-də Zaqafqaziya müsəlman şurası üzvlərinin keçirdikləri iclasda Azərbaycanın müstəqilliyini elan etmək qərarına alındı. Bu məqsədlə Zaqafqaziya müsəlman şurası özünü Azərbaycan Milli Şurası, daha doğrusu, Azərbaycan parlamenti elan etdi. Bununla, əslində Azərbaycanın tarixində ilk parlament yarandı və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Şərqi və bütün Türk dünyasının ilk parlamentli respublikası kimi tarixə düşdü. Həmin iclasda Azərbaycan Milli Şurasının rəyasət heyəti və sədri seçildi və M.Rəsulzadə Milli Şuranın sədri oldu (Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, URL: http://axc.preslib.az/az_a1.html).

Cəmi 23 ay fəaliyyət göstərsə də, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqın ictimai-siyasi, mədəni həyatında olduqca mühüm rol oynadı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentində çoxsaylı qərarların qəbul edilməsi, elm və təhsilin inkişafı ilə bağlı həyata keçirilən qərarlar, məktəb və kitabxanaların açılması, Bakı Dövlət Universitetinin təsis olunması, xəstəxanaların yaradılması və digər məqamlar Cümhuriyyətin mövcud olduğu 23 aya təsadüf edir. Bu və digər islahatların həyata keçirilməsi ölkənin inkişafında əhəmiyyətli rol oynadı. “Sovet Rusiyasının hərbi müdaxiləsi və XI Qızıl Ordu hissələrinin qanlı hərbi əməliyyatları nəticəsində Şimali Azərbaycan yenidən Rusiyanın tərkibinə qatılma da, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqımızın azadlıq hərəkatı tarixində dərin iz qoydu. Cəmi 23 ay yaşamasına baxmayaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti sübut etdi ki, ən qəddar müstəmləkə və repressiya rejimləri belə, Azərbaycan xalqının azadlıq ideallarını və müstəqil dövlətçilik ənənələrini məhv etməyə qadir deyildir” (Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, URL: http://axc.preslib.az/az_a1.html). 1991-ci ildə Azərbaycan xalqı öz dövlət müstəqilliyini bərqərar edərək Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ideallarını davam etdirir.

Bildiyimiz kimi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi bayram kimi qeyd olunur. Bu münasibətlə Respublikanın müxtəlif mədəniyyət mərkəzlərində çoxsaylı tədbirlər təşkil edilir. Bu mənada mayın 24-də, Azərbaycan Milli Konservatoriyasında “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi” mövzusunda keçirilən elmi seminar elm nümayəndələrini bir araya topladı. Tədbirə AMK-nın professor, müəllim və tələbə heyəti qatılmışdı. Mövzu ilə bağlı tanınmış mütəxəssislərin, böyük alimlərin fikirləri dinlənildi.

Tədbir ilk olaraq AMK-nın elmi işlər üzrə prorektoru, sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor Lalə Hüseynovanın giriş sözü ilə başladı. L.Hüseynova Cümhuriyyətin yaranması barədə, həmçinin Üzeyir Hacıbəylinin Cümhuriyyət dövründəki geniş fəaliyyəti haqqında məlumat verdi. Üzeyir bəyin 1919-cu ildə “Azərbaycan”

qəzetində nəşr olunan “Bir yaş” məqaləsindən söhbət açdı. O, bildirdi ki, İstiqlalın bir illiyi ilə bağlı “İstiqlal” jurnalının xüsusi nömrəsində Üzeyir Hacıbəylinin “Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında” məqaləsi dərc olundu. Bu məqalə uzun müddət diqqətdən kənar qaldığından Üzeyir bəyin elmi-nəzəri irsinin Sovet dövründə başlaması fikri yaranmışdı. Bu məqalənin üzə çıxması ilə məlum oldu ki, Üzeyir bəy sonrakı işlərində ortaya qoyduğu elmi müddəalarını 1919-cu ildə çap olunmuş “Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında” məqaləsində artıq bəyan etmişdir (Hacıbəyli Ü.Ə. Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında. Təqdim edən, ön söz və lüğətin müəllifi F. Əliyeva. B.: Adiloğlu, 2005, 76 s.). Doqquz bölmədən ibarət məqalədə Azərbaycan musiqi janrları, elmi nəzəriyyəsi barədə çox tutarlı, sonradan öz əksini tapan fikirlərin əksəriyyəti bu məqalədə özünü göstərir.

Daha sonra AMK-nın “Milli musiqinin tədqiqi” elmi-tədqiqat laboratoriyasının müdiri, sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Abbasqulu Nəcəfzadə “Bir daha Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illərində Üzeyir Hacıbəylinin soyadı barədə” mövzusu ilə çıxış etdi. Professor bildirdi ki, Üzeyir bəy nəinki 1918-20-ci illərdə, hətta sonrakı illərdə, o cümlədən 30-cu illərdə öz əsərlərini Hacıbəyli soyadı ilə imzalayırdı. Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyində saxlanan arxiv materiallarında bu bir daha öz əksini tapır. Cümhuriyyət dövründə Üzeyir bəy Hacıbəyli soyadını daşıybsa, niyə biz Üzeyir bəyə öz haqqını qaytarmayaq? A.Nəcəfzadə çıxış boyu video-çarx vasitəsilə arxiv materialları əsasında üzə çıxardığı, Üzeyir bəyin öz imzası ilə Hacıbəyli soyadını göstərdiyi əlyazmalarını da nümayiş etdirdi. Bundan əlavə professor qeyd etdi ki, 1897-ci ildə bir neçə Şuşa əsilzadəsinin imzası ilə Üzeyir Hacıbəylinin bəy nəslindən olması təsdiqlənmiş, ona bəylik şəhadətnaməsi də verilmişdir. A.Nəcəfzadə bildirdi ki, 2004-cü il, avqustun 5-də Nazirlər Kabinetinin yeni orfoqrafiya qaydaları haqqında qərarına əsasən Mirzə Fətəli Axundovun Axundzadə, Üzeyir bəyin də Hacıbəyli kimi yazılışı qəbul edildi. Buna baxmayaraq bəzən, KİV-də dahi bəstəkarın soyadı Hacıbəyov kimi göstərilir. Bu da yanlışdır və Nazirlər Kabinetinin qərarına ziddir.

Ardınca filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Fəxrəddin Baxşəliyev “Cümhuriyyət dövründə Üzeyir Hacıbəylinin musiqi elmi nəzəri fikirləri və müasir dövr” mövzusu ilə çıxış etdi. F.Baxşəliyev Üzeyir bəy Hacıbəylinin 1919-cu ildə “İstiqlal” qəzetində dərc etdirdiyi “Azərbaycan türklərinin musiqi haqqında” məqaləsinin bəzi detallarından və müasir Azərbaycan musiqi mədəniyyətində ortaya çıxma biləcək perspektivlərdən söhbət açdı. O, bildirdi ki, Üzeyir bəy 1945-ci ildə nəşr olunan “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” kitabında göstərdiyi məqamların ilkin formasını bu məqalədə təqdim edir. Lakin burada, məqamlar tetraxordlar vasitəsilə qurulmayıb. Üzeyir bəy bu məqalədə hümayun və şüştərin eyni məqam olduğunu göstərmişdir. Həmçinin, Zəbul, Şahnaz və Nəvani məqam adlandırır.

F.Baxşəliyev daha bir aktual və önəmli məsələyə üz tutaraq deyir: “Bəllidir ki, major və minor Avropa məqamlarında tonallıqlara görə açar işarələri qoyulur. Zənnimizcə, Şərqi məqamlarının da özünün açar işarələri var. Məsələn, əsər mi mayəli seğahda yazılırsa, bəstəkar onu do major kimi təqdim edir. Əsər boyu re-nin qarşısında diyəz, si notunun önündə isə bemol işarəsi göstərilir və buna təsadüfi işarə kimi baxı-

lır. Olmaz ki, bunun yerinə re və si notunun önündəki diyez və bemol işarələrini açar işarələri kimi göstərək və məqamın da adını segah adlandıraq?” O, bundan çıxış edərək ifa olunan muğamlarımızın hər birinin alterasiya işarələrini tərtib etdiyini bildirdi. Bundan əlavə, F.Baxşəliyev temperasiya və qeyri-temperasiya, tar alətində 4/1 tonların çıxarılması və s. bu kimi məsələlərə də toxundu.

Daha sonra Kırım Sevastopol Dövlət Teleradiosunda “Qobustan” proqramının redaktoru və aparıcısı Əliyev Həbib çıxış etdi. O, “Kırmda Azərbaycan milli-mənəvi dəyərlərinin təbliği” mövzusunda təqdim etdi. H.Əliyev iyirmi ildir “Qobustan” proqramında aparıcılıq etdiyi verilmiş Üzeyir bəyin “Koroğlu” operasından “Üvertürə” ilə başlayır. İyirmi ildə 250 verilmiş efirdə səsləndirilib və verilişlərin böyük əksəriyyəti Azərbaycan muğamları, böyük ifaçıları, aşıq sənəti və s. məsələlərə həsr olunub. Həmin verilişlərə böyük ziyalılar, görkəmli alimlər dəvət olunur.

Beləliklə, AMK-da Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə həsr olunan konfrans başa çatdı. Çıxışçıların toxunduqları məqamlar auditoriyada böyük maraqla qarşılandı və müzakirə obyektinə çevrildi. Bir daha qeyd olundu ki, Cümhuriyyət dövrü Azərbaycan xalqının ictimai və mədəni həyatında xüsusi önəmli mərhələ kimi daima anılacaq.

Fərdin Məmmədli

AMK-nın doktorantı və
“Milli musiqinin tədqiqi” elmi-tədqiqat
laboratoriyasının kiçik elmi işçisi